

A FIATALOK A TÁRSADALMI OSZTÁLYOK TERÉBEN

ÚJ GONDOLATOK EGY RÉGI TÉMÁHOZ

(*Jürgen Zinnecker*)

FORRÁS: WILHELM HEITMEYER [SZERK.] INTERDISZCIPLINÁRIS
IFJÚSÁGKUTATÁS. KÉRDÉSEK, PROBLÉMÁK, ÚJ ORIENTÁCIÓK.
JUVENTA: WEINHELM/MÜNCHEN, 1986. 99–132.

Az, aki jelenleg empirikusan vagy elméletileg az ifjúsággal foglalkozik, bizonyos dilemma előtt áll. A tudományos viták a témák és perspektívák sokaságát kínálják, amelyeknek gondolati összekapcsolása gyakran nem sikerül. Az eszmék piacán egymással konkurálnak az ifjúkor struktúraváltozásaira vonatkozó kijelentések, a jelenlegi generációs helyzetek értelmezései, a fiatalok körében ható szubkulturális stílusokról szóló esettanulmányok, az ifjúság és egyes szociokulturális csoportok melletti vagy elleni politikai kijelentések és az ifjúságkutatásban beállt téma- vagy paradigmaváltás mellett kardoskodó vélemények. A lista folytatható.

A következőkben egy olyan elméleti sémát szeretnénk felvázolni, amely lehetővé teszi, hogy a társadalmi tér struktúrája, az ifjúság társadalmi helye, az osztályspecifikus habitus és az ifjúság ideológiai koncepciói között összefüggést állítsunk fel. Hogy egy ilyen szintézisen alapuló pillantást vethessünk az ifjúság és az ifjúságkutatás horizontjára, „egy óriás vállára” kell állnunk, méghozzá P. Bourdieu-éra. A francia kultúra- és struktúrakutató kidolgozott egy alapkoncepciót, amelyet számos empirikus tanulmány támaszt alá, nevezetesen a jelenlegi nyugat-európai osztálytársadalmakban jelenkező tér alapkoncepcióját. (*Bourdieu – Passeron 1971; Bourdieu 1973; Bourdieu 1981; Bourdieu 1982; Bourdieu 1983; Bourdieu 1985; Liebau–Müller–Rolli 1985; Honneth – Schwibs 1986*). Ebben a tanulmányban az ilyen, az ifjúságkutatásban és ifjúságelméletben fellelhető problémafelvetések teoretikus újrafogalmazásának heurisztikus gyümölcsözöttségére igyekszünk rámutatni.

1. A TÁRSADALMI HATALOM FORRÁSAI ÉS STRATÉGIÁI

VÁZLATOK A TÁRSADALMI REPRODUKCIÓ ELEMZÉSÉNEK PROGRAMJÁHOZ

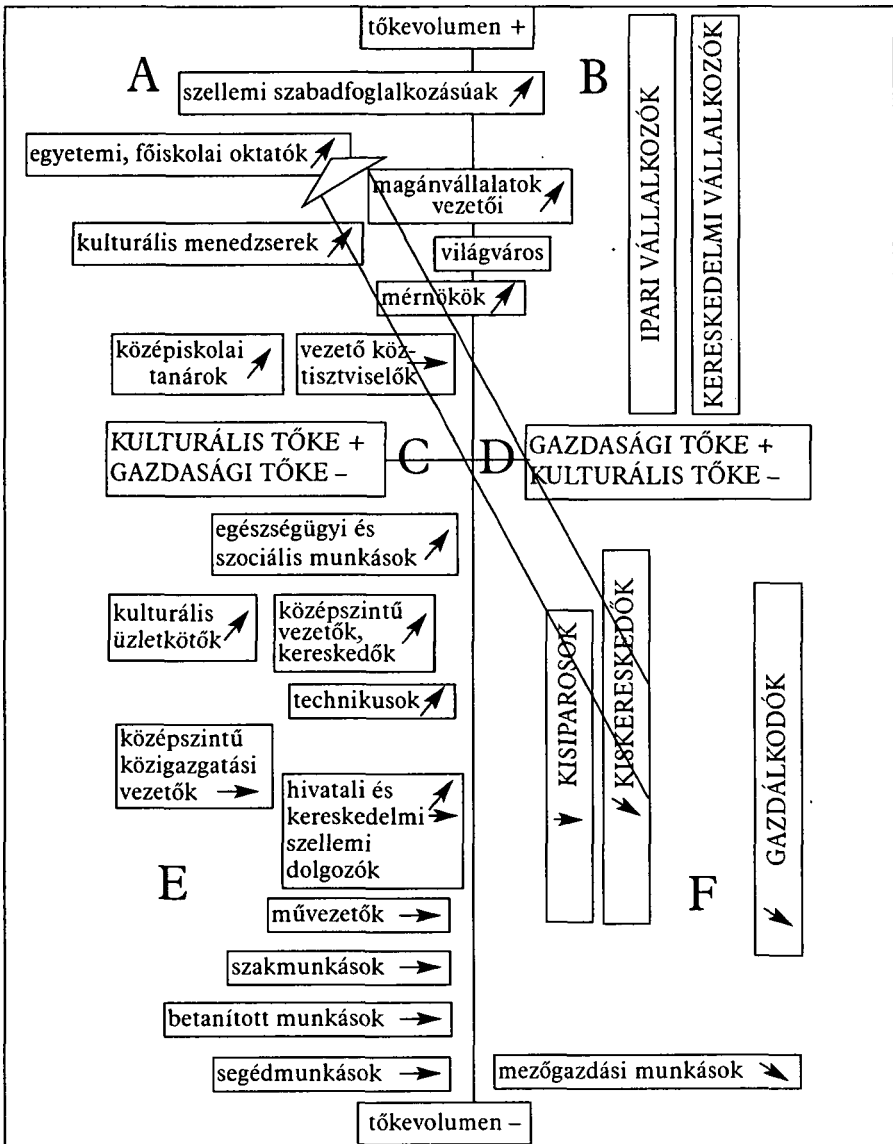
Az a feladatunk, hogy megvilágítsuk az ifjúság betagozódását a társadalmi struktúrák reprodukciós folyamatába, különös tekintettel az osztálytársadalomra. Intellektuális segédeszközként Bourdieu kibővített tőkeelméletét használjuk. A társadalom reprodukciója eszerint a társadalmi csoportok közötti konkurenciaharcban zajlik le.

A harcmezőn különböző tényezők szerepelnek, a gazdasági tőke – mint *primus inter pares* – mellett ilyenek különösen a kulturális és társadalmi tőkék. A kulturális tőke a történelem folyamán felhalmozott kulturális gazdagsághoz való hozzáférhetőséget jelenti, a társadalmi tőke pedig az esélyeket, hogy a társadalmi kapcsolatokban más csoportokat tudjunk mozgósítani a saját cselekvési céljainkhoz. Az egyes tőkefajták a társadalmi hatalom különböző forrásait reprezentálják. A különböző hatalmi formák bizonyos határok között egymással kölcsönösen kicserélhetők – a gazdasági tőke birtoklása például felhasználható a kulturális javak és privilégiumok megszerzéséhez. A tőke továbbá különböző létezési módokat ismer. Így Bourdieu megkülönbözteti a kulturális tőkénél az „objektív állapotot” (tárgyakban, pl. a könyvekben vagy gépekben materializálódott kultúra), az „intézményes állapotot” (ezek pl. az iskolai képzés során megszerzett címek és rangok) és egy „belsővé tett állapotot”. Ez utóbbi alatt az egyén által elsajátított és belsővé tett kulturális praktikákat és értékeket érti.

A szociális osztálytársadalom tipológiája a tőkének azon volumenéből és összetételéből adódik, amely az egyes társadalmi csoportoknak egy adott időpontban rendelkezésére áll. Az empirikus elemzések céljából Bourdieu egy egyszerűsített kétdimenziós sémával dolgozik. (1. ábra) A függőleges tengelyen a tőke mobilizálható összes volume-ne – tehát az összes tőkefeleség együttesen – a döntő. A legtöbb rétegződési vagy osztálymodell a társadalmi csoportokat ezen hierarchikus skála szerint csoportosítja. A tulajdonképpeni újítást a második, vízszintes tengely beillesztése jelenti, amely a tőketulajdon összetételét veszi számításba. A kulcskritériumot a kulturális és a gazdasági tőke viszonya jelenti. Balról a kulturális tőke túlsúlyát találjuk, jobbról egy ellentétes konfigurációt. Ott a gazdasági tőke kerül túlsúlyba a kulturálissal szemben. Az így jelölt társadalmi tőke mentén térben elrendezhetőek a különböző foglalkozási csoportok társadalmi pozíciói.

A társadalmi erőterben hat centrumot jelölünk ki, amelyek ifjúságelméleti nézetünk szempontjából központi helyet foglalnak el. (Az 1. ábrán A-F betűkkel jelöltük e hat csoportot.)

- Az uralkodó osztály a tőkekonfigurációnak megfelelően két frakcióra bomlik: a kulturálisan erős frakcióra – „polgári értelmiségre” (A) – és a polgárok gazdasági tőkén alapuló csoportjára – a „burzsoáziára” (B).
- A tőkemennyiséget alapul véve ennek megfelelő tagolódást találunk a kispolgárság körében a társadalmi tér középső részében. A bal oldalon csoportosulnak a kulturális tőkájükön nyugvó új kispolgári rétegek, akik egzisztenciájukat és fejlődésüket a kibővült szolgáltatások társadalmának köszönhetik – „kispolgári értelmiség” (C). Jobbra ettől az iparosok és kiskereskedők tradicionális „kispolgárság”-a (D) foglal helyet.
- A társadalmilag alávetett, tőkeszegény csoportokat a tulajdon nélküli, „bérből élők” (E) és a „tőkeszegény önállóak” (F) alcsoportjaira bonthatjuk. Az előbbieket a szakmai

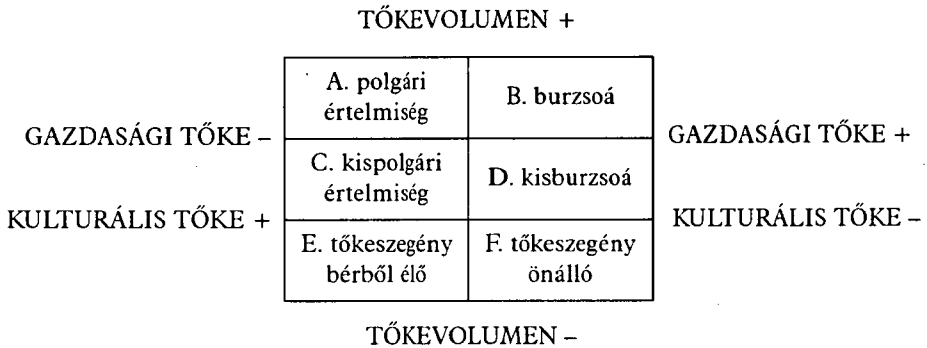

1. ábra. Társadalmi pozíciók (társadalmi-foglalkozási kategóriák) a tőketulajdon társadalmi terében.

Séma Pierre Bourdieu szerint 1979/1982.

kvalifikáció megszerzésére, az utóbbiak pedig elsősorban szerény tulajdonuknak átöröklésére hagyatkoznak, mint például a kisparasztok vagy a kisiparosok.¹

Az osztályokat a társadalmi térben egy hatmezős sémán ábrázolhatjuk, melyre a későbbiekben visszatérünk. (2. ábra)

2. ábra

Az osztályok társadalmi térben való elhelyezkedése

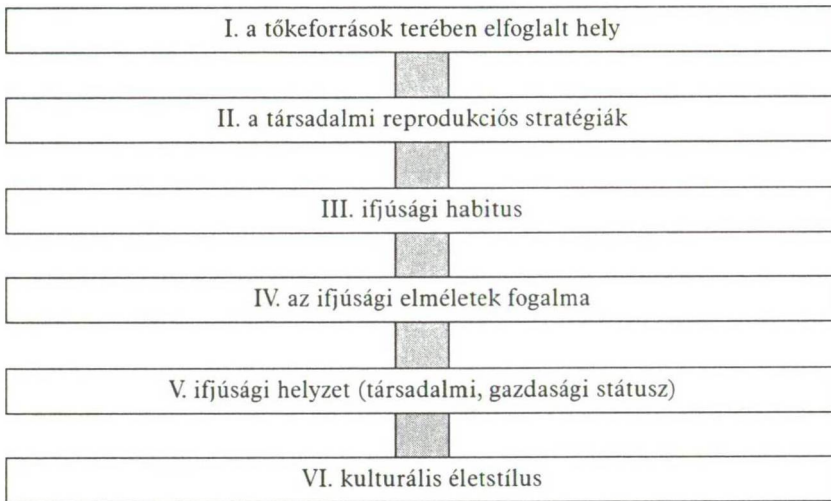
A társadalmi térben elfoglalt ellentétes pozíciók – a társadalmi túlélési harcban rendelkezésre álló és hiányzó tőkeforrások szerint – egyéni cselekvési stratégiákat eredményeznek, amelyek osztályspecifikus habitussá és életstílussá szilárdulnak. Bourdieu a homológia strukturalista fogalmát használja ahhoz, hogy a társadalmi pozíció, a habitus és az életstílus hasonlóságát jelezze.² Ennek megfelelően az uralkodó felső réteg ha-

¹ Magyarázat az 1. sz. ábrához: az egyes foglalkozási csoportoknak a társadalmi térben elfoglalt helyének vizsgálatára Bourdieu dolgozott ki – a hetvenes évek közepének francia osztálytársadalmára alapján – egy empirikusan felvázolható rendszert (Bourdieu, 1982. 171 és következő oldalak). Ez a séma a mi céljainknak is megfelel, mivel szembevetendő a nyugati társadalmak strukturális hasonlósága. Hasonlóan figyelembe kell vennünk a foglalkozási csoportok társadalmi helyében észlelt bizonyos módosulásokat mind Franciaországban, mind Nyugat-Németországban. Ez nem jelent törést a séma alkalmazhatóságában. A nyilak azokat az aktuális tendenciákat jelképezik, amelyek a foglalkozási csoportok nagyságrendjére vonatkoznak. Az emelkedő nyilak azokat a foglalkozásokat jelölik, amelyek súlya számbelileg növekszik a szolgáltató társadalomba való átmenet során, a lefelé mutató nyilak a visszafejlődő foglalkozási csoportokra utalnak. A hosszan húzóódó vertikális blokkok azt a körülményt veszik számításba, hogy ezek a társadalmi professzionális kategóriák a rendelkezésükre álló tőkevolumen szempontjából erősen differenciáltak (például az ipari vállalkozók vagy kisiparosok).

² Csak érintőlegesen emlékeztetünk arra, hogy a homológia strukturalista koncepcióját a struktúrakutatás angol iskolája is (CCCS, Birmingham) alkalmazta azért, hogy az ifjúsági stílusok kulturális megnyilvánulási formáit – mint például a modok vagy a punkok – elméletileg összekapcsolja az osztálytársadalom terében elfoglalt helyükkel (például Willis 1979, Clarke és mások 1981, Hebdige 1979).

bitusa az egyik oldalon, a kispolgárságé a másik oldalon megfelel a társadalmi osztóke pozícióhoz kötött hozzáférhetőségi lehetőségeknek. A társadalmi, hatalmi forrásokhoz való mindenkori hozzáférésnek megfelelően rajzolódnak ki a különbségek: a kulturális fogékonyság a felső rétegekben, az igényes kultúrbuzgalom a kispolgárságban, avagy a „szükséges javára döntés” az alsó rétegekben. (Bourdieu 1982, 286)

Az osztályspecifikus ifjúság-szituációk elemzéséhez a következő dimenziók szükségesek, amelyeknek homológiája már ismert (3. ábra).

3. ábra

Az osztályspecifikus ifjúságelemzés modellje

2. AZ IFJÚSÁGI HABITUS OSZTÁLYSPECIFIKUS REPRODUKCIÓJA

Az ifjúságnak az osztályhelyzet reprodukciójául szolgáló stratégiákkal összefüggésben kulcsszerepe van. Az a különböző jelentőség, amit az ifjúság a szociális hely szerinti besorolással elfoglalhat, magyarázatot lel, ha szemügyre vesszük azokat az osztályspecifikus eljárási módokat, amelyek a társadalmi térben betöltött szerep átadását célozzák a következő generáció számára. A rendelkezésre álló tőkeforrások terjedelme és összetétele szerint a cselekvésnek jellegzetes lehetőségei és kényszerei adódnak, amelyek kollektíven hagyományozott mintákká sűrűsödnek össze. Az ilyen reprodukciós stratégiákkal szoros kapcsolatban és ezek részeként osztályhoz kötötten más és más *ifjúsági habitus* alakul ki.

A reprodukció és az ifjúsági habitus közös és eltérő vonásainak két irányát jelölhetjük ki. Hasonlóságok találhatók azoknál, akik nagy tőkevolumenre támaszkodhatnak, ellentétben azokkal, akik kis tőkével kényszerülnek dolgozni. (Lásd: az 1. ábra vertikális tengelye.) A specifikus tőkekonfiguráció hasonlóan meghatározott stratégiáminát generál.

Az osztályhierarchia minden fokán megtalálhatjuk a „kulturális frakciók” jellegzetes reprodukciós módjait, amelyek ellentétben állnak a gazdasági tőkéhez kötődő csoportokkal. (Lásd: az 1. ábra horizontális tengelye.)

A továbbiakban – ha elnagyoltan is – a társadalmi térben elfoglalt szociális helyzet alapján az ifjúsági habitus különböző módozatait tekintjük át.

2.1. FELSŐ RÉTEGEK (NAGY TŐKEVOLUMEN)

Ebben a körben szinte korlátlanul hozzá lehet férni az anyagi forrásokhoz, a fiatalkori szocializáció intézményeihez, és az idővel való rendelkezésnek sincs külső korlátja. Ez lehetővé teszi, hogy nagyvonalúan és széleskörűen megtervezzék az örökölt társadalmi pozíció következő generációra való átvitelét. Csak az a feltétel, hogy a vége – időben nem feltétlen behatárolt, de – eredményes legyen. Az ifjúsági életrajzokon belül a kerülőutak, zsákutcák, kísérletezések számára – a rendelkezésre álló erőforrások következtében – egy játéktér létezik. Az e rétegre vonatkozó ismereteink azt mutatják, hogy a kísérletezésekkel járó deficitek megszüntethetőek.

A felső rétegek reprodukciós körülményei egy „hosszú gyeplőre eresztett” ifjúsági szakaszt tesznek lehetővé. A fiatalok családi környezettől való függésének átmeneti lazulása a személyes tapasztalatok széles skáláját hozza létre: például az akkulturációt más országokban, más társadalmi miliók megtapasztalását vagy új politikai területeken való tevékenységet. Mindennek közös nevezője: a saját erők sokoldalú és független kifejlesztése. Ennek az ifjúsági „erőfejlesztésnek” a látszólagos céltalansága gondosan eltakarja annak összefüggését az osztályspecifikus reprodukciós követelményekkel. A fiatalok életmegnyilvánulásai magukban hordozzák az értelmüket, játékos jellegűnek vagy az individuális személyiségfejlődés részének minősülnek, szinte az ifjúsági identitás megtalálásának számítanak.

A felső osztályok demonstratív és pazarló henyélése jut kifejezésre az ifjúság életmódjában. *Az ilyen életvitel a hispolgárság szempontjából luxusnak számít.* A fiatalok sok időt szereznek és kapnak is arra, hogy a különféle helyek és intézmények egész sorát megismerjék, hogy számos társadalmi kapcsolatot építsenek ki – személyes ismeretségi köröket is, amelyek egyelőre haszontalannak tűnnek –, hogy ott kötelezzék el magukat, ahol nekik éppen tetszik.

Az ilyen habitus rejtett értelme csak mélyebbre tekintve válik felismerhetővé. A felső rétegekben legtöbbször valamennyi csoportnak megvan az oka arra, hogy ne tárja fel a nyilvánosság előtt osztályspecifikus reprodukciója pontos módozatait. Mind a céloktól való játékos függetlenség, mind a fiataloknak tértől és időtől való függetlensége elő-

segíti az olyan mindent átfogó orientálódás kialakulását, ami nem kötődik szükségszerűen az áthagyományozott és szociokulturális miliőhöz, és a figyelmet olyan univerzális princípiumaira irányítja (pl. a morálban), amelyek a társadalmi újítások és a politikai pozícióharcok során különösen fontos szerepet töltenek be.

A felső rétegekben termékeny talajra találnak az értékmeghatározott, az osztályspecifikumon „túlmutató” ifjúságkonceptciók ideológiai termékei. Ezekben az jut kifejezésre, hogy az emberi fejlődés ezen szakasza egyedi jellegű, a hosszúra nyúlt ifjúkor pedagógiai értelemmel bír, az ifjúság mint újdonságok hordozója össztársadalmi jelentőségű tényező. Amennyiben egy ilyen ifjúságfogalom mindenkire vonatkozó szociokulturális érvényre tart igényt, akkor hegemoniális funkciók birtokába jut. Más társadalmi csoportok fiataljai kénytelenek magukat a domináló felsőosztályi képhez (*Hoch-Bild*) mérni, ugyanakkor az alsó társadalmi osztályokhoz sorolni.

2.2. KISPOLGÁROK (KÖZEPES TŐKEVOLUMEN)

A kispolgárság ifjúsága az eszközbefektetések optimalizálására törekszik. A fiatal életet és a fiatalkort annyira kell adagolni és megvédeni a lehetséges zavaroktól, hogy ezen életszakasz fő feladatának teljesítéséhez; az osztálypozíció megtartásához és megjavításához rendelkezésre álló korlátozott források igénybevétele kifizetődő legyen. Ellentétben a felső rétegekkel itt a fiatalság rövidebb és hosszabb távú céljai nyíltan megmutatkoznak. *A fiatalság kimondottan eszköz jellegű:* önmagában nincs értelme, csupán a társadalmi beilleszkedés eszközeként. Az ifjúsági életszakasz viszonylagos önállósága a képzési és foglalkozási címek megszerzésével áll összefüggésben. Az operacionalizált célkitűzés miatt a kispolgári fiatalság racionalizálási kényszer alatt áll. Minden életmegnyilvánulása megkérdőjelezhető abban az értelemben, ahogyan ez az életszakasz a számára adott célok hierarchiájához viszonyul.

Az optimalizálás leginkább a kulturális, megbízhatóan intézményesített iskolai és foglalkozási életpályákon sikerülhet. A karrierre irányulás csökkenti a rizikót, és megengedi ezen idő kezdetére és végére, az elvárható képzettségi és foglalkozási címek értékére, a siker esélyeire és az összköltségekre stb. vonatkozó számításokat. A kispolgári szülők és gyermekeik számára az ifjúság egy, a didaktikus tervezéshez és szociáltechnológiához közel álló pedagógiai lehetőségként körvonalazódik.

Az ifjúság fogalma a képzési karrier idejére korlátozódik. Az ifjúsági életszakasz transzmissziós szíjként szolgál egy bizonyos osztályhelyzet eléréséhez, illetve a felemelkedéshez, és nem ad lehetőséget a fiatalok számára oly mértékű autonómiára, illetve nagyvonalú életvitelre, mint a felső osztály esetében. A kispolgári ifjúság-fogalom átmenetiséget jelent. Az ifjúság képezi azt az élettörténeti hidat, amely a szociálisan megörökölt gyermekkori státuszról ahhoz a felnőtt-státuszhoz vezet, amelyet saját teljesítménnyel kell megszerezni. A felső osztály modelljével szemben az ifjúság időbeli kiterjedése korlátozott, viszont a kispolgári fiatalok által követett személyiségkonceptió

nem más, mint a nagy példaképek kicsinyítése és leegyszerűsítése. A polgári értelmi-ségi és kispolgári ifjúság az individualizálódás módjában közös vonásokat mutat, és az ifjúsági életszakasz átélése mindkét esetben személyes teljesítményként méltányolható és mérlegelhető. Csak míg a polgári értelmiség ifjúsága mögött egy komplex személyiség és egy kulturális koncepció áll, addig a kispolgári fiatalokra egy, a társadalmi beilleszkedéshez és a címek, rangok megszerzéséhez szükséges személyiségjegyekre korlátozódó ifjúságfelfogás jellemző.

2.3. ALSÓ RÉTEGEK (CSEKÉLY TÓKEVOLUMEN)

A polgári és kispolgári modellel összehasonlítva az alsó rétegnél a fiatalság felfogásnak egy ideológia/eszme nélküli („unpräntiös”), pragmatikus variációjáról van szó. A fiatalok kiszámíthatatlansága és rizikói a rendelkezésre álló források hiányában nehezen kompenzálhatók. Ezért míg az egyik oldalon a megfelelt, megmaradó – és éppenséggel nem remélt – életesélyeket kell hasznosítani, addig a másik oldalon a szükségszerűséghez kell alkalmazkodni.

Amíg a felső rétegekre az ifjúkor meghosszabbítása, az idővel való pazarló bánásmód jellemző, addig a kispolgárok az ifjúkor optimalizálására és racionalizálására törekcsenek, az alsó osztályokban pedig az ifjúkor megrövidítésének, siettetésének kényszere uralkodik. A csekély tőkevolumen következménye a következő generáció gazdasági önállóságának a siettetése.

Ilyen körülmények között az ifjúságnak mint kulturális értéknek nehezen alakulhat ki magas presztízse. *A státusz-átmenet megrövidítése és siettetése sem a gyakorlatban, sem az ideológiában nem hagyja kibontakozni az ifjúságot.* Az ifjúkort többnyire a gyerekkor egyszerű meghosszabbításaként vagy a felnőtt társadalomba vezető szerepként fogják fel és élik meg.

A kispolgársággal összehasonlítva az ifjúságnak mint az osztályspecifikus reprodukció részének céldetermináltsága megtört. Igaz, napnál világosabbak az ifjúsági szocializáció céljai: beágyazódás a szakmai cselekvési térbe; a kézműves kultúra áthagyományozódása stb., mégis mások ezek, mint a felső rétegek esetében. Akár a kibontakozó cél-eszköz-kalkulushoz, akár a fiatalság pályafutás-, címszerzés-modellre irányulásához hiányzik a szükséges anyagi fedezet. *Ezért az alsó rétegekben az ifjúság a tervezett jövő vagy annak hiányának, valamint a célok, perspektívák tudatossága vagy a tudatosság hiányának egymásmellettségében, ellentétében értelmeződik.*

Az ifjúsági státusz bebiztosításának hiánya ebben az életszakaszban magában hordozza a bizonytalanság, a nem tervezhetőség momentumait. Az alsó rétegek jelenleg a kispolgári életpálya-modell felé orientálódnak. A fiataloknak és szüleiknek azonban számolniuk kell azzal, hogy az ilyen kísérletet akár a szociális körülmények kiszámíthatatlansága, akár a fiatal személyiségében rejlő okok rövid időre megszakíthatják. Az ifjúkorban korlátozott a válságok és a hibás lépések kivédésének lehetősége.

Az ilyen események – a hiányzó források miatt – könnyen az ifjú életpályájába történő sorsszerű beavatkozás jellegét öltik, és pedig másként, mint a *felső* osztályok esetében, ahol a hasonlóan kellemetlen életdefektek az utódok növekvő anyagi támogatását ösztönzik, és bizonyos körülmények között a fiatalok értékes, a személyiségfejlődést elősegítő válságokat látnak bennük. Az ifjúságnak a családhoz való viszonyát a következőképpen csoportosíthatjuk:

- Az ifjúság a felső rétegekben a látható – és tudatosan láthatóvá tett – függetlenségek birtokosaként létezik, egyidejűleg továbbélő, mélyen rejtőző kötődésekkel, amelyek azonban láthatatlanok maradnak.
- Az ifjúság a kispolgárságban egy tervszerűen kialakított, a felnőttek világától didaktikusan elkülönített miliőben él, amelyet a szülői ház valamint a képző és oktatási intézmények fognak körül, és az ifjúságról alkotott elképzelés közelít a pedagógiai felfogáshoz.
- Az ifjúság az alsó rétegekben szemmel látható kötelékekkel kapcsolódik a származási miliőhöz, ahol a kialakult szociális és a helyi függőségek gyakran nem járnak együtt megfelelően mély pszichológiai kötődéssel.

Az alsó rétegek ifjúsága viszonylag kevésbé individualizált, egy áthagyományozott, kollektíven megélt státuszátjáró momentumait tartalmazza. Ez teszi ki az ilyen ifjúsági habitus helyhez és időhöz kötöttségének egyik részét. A fiatalkori lét kevésbé vált a személy szerves részévé (például személyes moratóriumként elsajátítva), mint a kispolgárság vagy a felső rétegek esetében. Az ifjúság inkább egy konvencionális szerep része, melynek mezét egy meghatározott életkorral magunkra öltjük és a másik életkor vagy társadalmi státusz elérésével újra levesszük.

A szűk tőke diktátuma alatt a rendelkezésre álló források felhasználásának közvetlen, spontán módzatai hagyományozódtak át. A fiatalok számára ez azt jelenti, hogy a viszonylagosan korai hozzájutás a (korlátozott) anyagi eszközökhöz aktuálisan jobbá teheti helyzetüket, de ez könnyen megszakadhat. Ezáltal a korai munkakényszer és minden, a közeli világban elérhető forrás hedonisztikus feléléséhez vezethet, különösen akkor, ha a fiatal helyzetét a bére határozza meg.

Az ilyen ifjúság létezési módja „realista” és partikuláris, ami azt jelenti, hogy az ifjúság messzemenően a közeli és a közvetlen körülmények adottságaihoz igazodik, teste szabottan, helyhez kötődően, a szituációhoz és a jelenhez alkalmazkodva viselkedik.

A pragmatikus realista életvezetés az ideológia területén úgy mutatkozik meg, hogy elmaradnak azok az ifjúságkonceptciók, amelyek az ifjúság ilyen felfogását gondolatilag transzcendentálják. Az ifjúság filozófiai leképezése, a politikailag hatékony ifjúság-mítoszok megteremtése a felső réteg ifjúságának mestersége. Az alsó rétegek ideológiai defenzívában vannak az ifjúság ilyen értékterhelt „magas” fogalmaival szemben.

2.4. KULTURÁLIS OSZTÁLYFRAKCIÓK

Az ifjúságnak milyen habitusai jönnek létre a tőke különböző összetételétől függően – ez egyszer eltekintve a tőketulajdon létráján elfoglalt pozíciótól? *A kulturális tőkéből származó többlet kedvez az ifjúkor individualizálódási folyamatának.* Azért, hogy a kulturális tőkét tovább lehessen adni a következő generációnak, a fiatalabbak képzésébe és a személyiségébe történő beruházásra van szükség. A kulturális tőke az egyedi személyiség sajátosságaként és minőségeként létezik. Ebben a formában az őt hordozó egyén életéhez és életenergiájához kapcsolódik. Ha a kulturális tőkének ezt a sajátosságát figyelembe vesszük, akkor az ilyen körülmények közötti reprodukció és habitus jellegzetes módozatai áttekinthetővé válnak.

Az időtényező például döntő szerepet játszik. A kulturális örökség elsajátításának folyamata időigényes. *A kulturális osztályfrakciók ennek következtében az ifjúkor növekvő meghosszabbodásának szociális hordozóivá válnak.* Minél több ideje van az új nemzedéknek arra, hogy személyesen gyűjtsön magának kulturális tőkét, annál több előnye származik ebből a társadalmi térben vívott pozícióharcban.

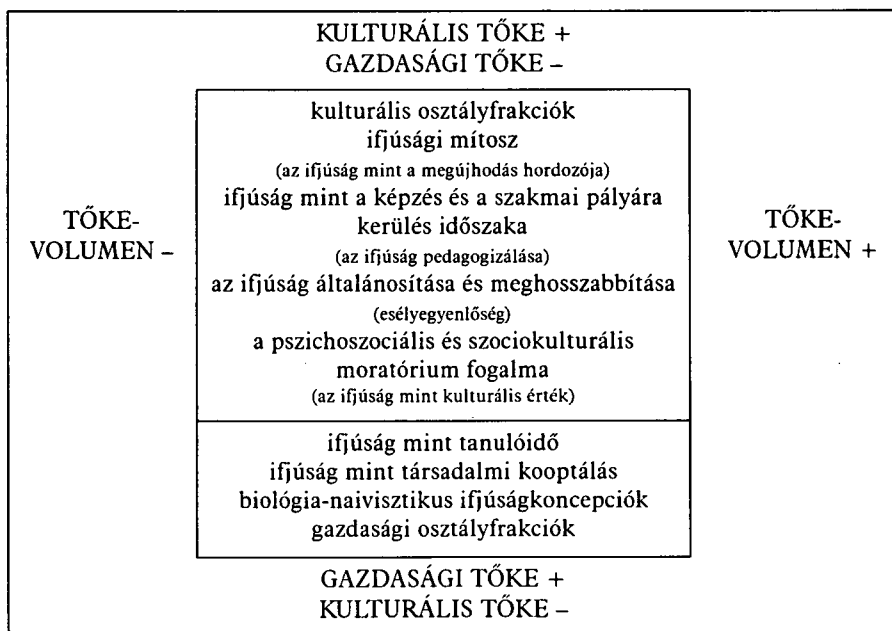
Az ifjúkor másik tendenciája, amely a kulturális osztályfrakciókra jellemző, *az ifjúkor pályafutásszerű átalakításával kapcsolatos.* Ez a gazdasági források relatív szűkösségével függ össze. A képzési pályafutások azt az ígéretet tartalmazzák, hogy egy elfogadható költség-haszon egyenleget lehet felállítani. A bevethető eszközök optimalizálása mellett a szociális biztonság kérdése is szerepet játszik. A képzési és szakmai címek – a kulturális tőke másik létezési formája – tartalmazzák azt a felbecsülhetetlen előnyt, hogy a kulturális tőke személytől való függetlenségi foka csökken. Ha egy személy titulusát egyszer már elismerték, akkor a kulturális tőke a címviselő tartós tulajdonos minivoltát jelenti függetlenül attól, hogy a személy a későbbiekben bizonyosságot tud-e adni tudásáról. Ez arra ösztönzi az osztályfrakciókat, hogy *az ifjúságot lehetőség szerint magas értékű képzési és foglalkozási címek megszerzési idejeként definiálják azért, hogy a kultúra területén szerzett személyes nyereséget ebben a fázisban társadalmilag igazolhassák és függetlenítsék a további individuális életsorstól.*

A gazdasági tőke áthagyományozásával ellentétben a kulturális tőke esetében a reprodukciónak egy olyan szociálisan elfedett módjáról van szó, ami megfelelő eszközként szolgál mindenféle ideológia magyarázatához. A kulturális tőke birtoklása az egyes egyén tulajdonságaként bizonyos módon láthatatlan – miközben a földbirtok vagy egy üzem feletti rendelkezés társadalmilag feltűnőbb tényezők. A kulturális tőke áthagyományozása például a családok behatárolt magánszférájában – inkább szociális ozmóziként, mint tervszerű pedagógiai cselekvésként – vagy a külön erre a célra legitimált oktatási intézményekben játszódik le, amelyek relatív autonómiát igényelnek az osztálytársadalommal szemben, és éppen ezáltal kiválóan alkalmasak meghatározott osztályhelyzetek reprodukciójára.

2.5. GAZDASÁGI OSZTÁLYFRAKCIÓK

A gazdasági tőke túlsúlya esetében a reprodukció kulturális osztályfrakcióknál talált módozatai kevésbé szükségszerűek és hasznosak. Nem áll fenn ugyanis az ifjúkor meghosszabbításának a kényszere, mivel az anyagi örökség vagy egy meghatározott foglalkozás a legrövidebb idő alatt átöröklődhet a következő generációra. Az utódok már fiatal éveikben hasznossá tehetik magukat a gazdasági tőke kezelőiként vagy produktív értékesítőiként – *ez is az ifjúkor relatív gyors lezárására motiválhat.*

Az ifjúkor itt a származási háttérrel való szoros kapcsolatban zajlik. A gazdasági tőkefrakciók rá vannak utalva arra, hogy a fiatalok belenőjenek a törzsökös birtok használatába. Ez tartalmazza a szakmai jártasságok mellett a fiatalok származási környezetbe való beilleszkedését is. Az ifjúkor helyhez és tradícióhoz kötötten zajlik. A szociális reprodukció jellegzetessége a tanításnak az a módja, amikor a származási miliő saját monopóliumán belül történik az utógeneráció eligazítása. Kihegyezve a problémát úgy fogalmazhatunk: *a kulturális frakciók ifjúsága olyan képzési pályafutást jelent,* ami oktatási intézményekben zajlik le, és ezek az intézmények bizonyos független-

4. ábra

Az ifjúsági habitus a tőketulajdon konfigurációja szerint

seget és semlegességet igényelnek az osztályok harcában. *A gazdasági frakciók ifjúsága „tanoncidő” jelent*, ami szoros kapcsolatban áll a saját osztályhelyzet munkaintézményével. Az utóbbi vonatkozásban *az ifjúkor egyet jelent a társadalmi tér egy meghatározott helyzetébe való nyitvános kooptálással*. A megöröklött gazdasági tőke szempontjából elkerülhetetlen, hogy az illető be ne illeszkedjék abba a szociális kapcsolatba, amely e köré a tőketulajdon köré csoportosul. Másképpen fogalmazva: a gazdasági osztályfrakció reprodukciós feltételeihez hozzátartozik a szociális tőke ifjúkorban történő megszerzése.

A 4. és 5. ábrán vázlatosan rögzítettük az ifjúkori habitus lényegi elemeit, amelyeket a különböző osztályfrakciók és osztályszektorok összehasonlításánál találtunk. A 4. ábra a kulturális és gazdasági osztályfrakciók habitusát hasonlítja össze, az 5. ábra pedig azokat az eltéréseket, amelyek a tőkevolumen összehasonlításakor adódtak.

A 4., illetve az azt követő 5. ábra a következő fejezet témájára utalnak: milyen ideológiai ifjúságkoncepciók nőhetnek ki az ifjúság egy bizonyos habitusából? Az összefüggés cseppet sem magától értetődő. Még ha a habitusnál kollektíven bensővé tett cselekvési elvekről van is szó, amelyek az összes lehetséges osztályspecifikus cselekvési mintát előcsalogathatják, ezek semmi esetre sem tudatosak (Portele 1985, Bourdieu 1970). Még ha a meghatározott ifjúságideológiákban nem is talál minden habitus megfelelő kifejezési formát, akkor is feladatunk a társadalmi hely osztályspecifikus ifjúsághabitusa és az ifjúsági ideológia közötti közös vonások feltárása.

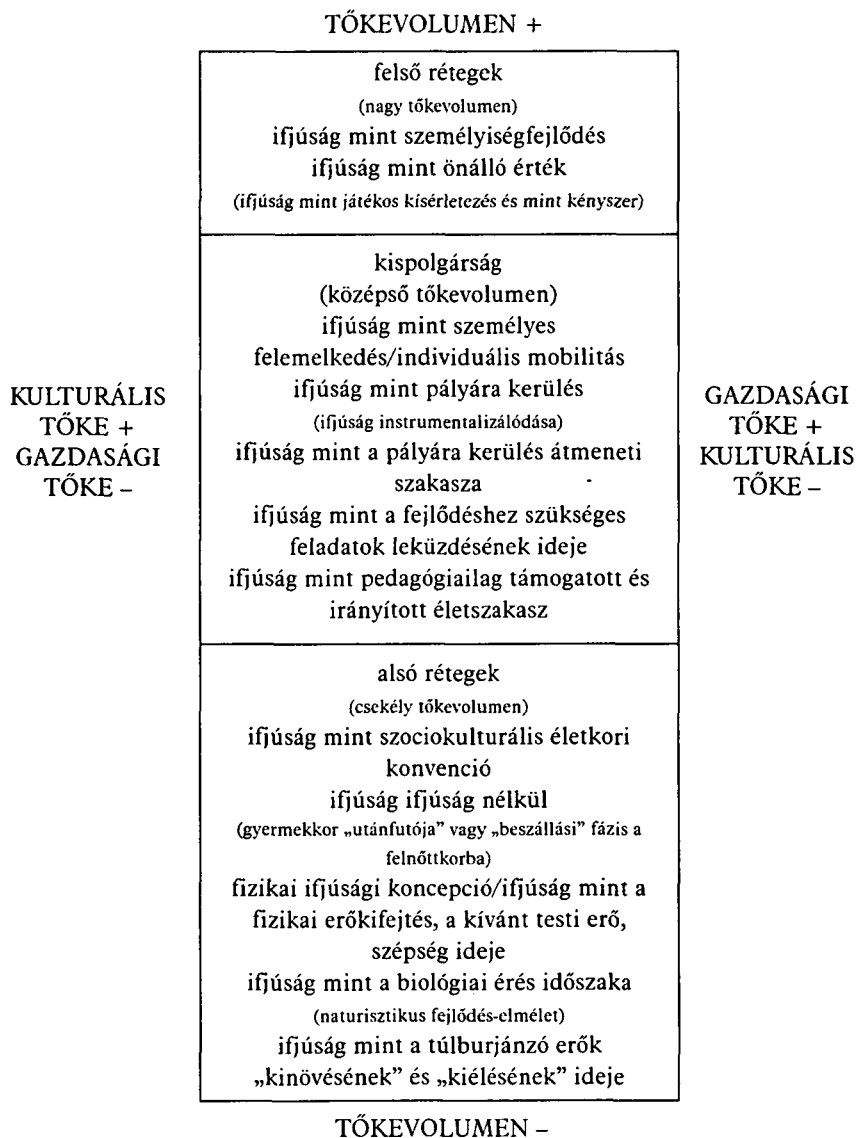
3. AZ IFJÚSÁGIDEOLÓGIÁK ÉS A TUDOMÁNYOS IFJÚSÁGFOGALMAK TÁRSADALOMBAN ELFOGLALT HELYE

Az ifjúsági életszakaszról folyó vitákban a legkülönbözőbb, egymással konkuráló elképzelések láttak napvilágot. A képek, koncepciók és normák sokfélesége alapján azonban nem szabad elhamarkodottan arra a véleményre jutnunk, hogy elfogadjuk az ifjúságfogalom szétbomlásának és szétforgácsolódásának történelmi trendjét (Olk 1985). Sokkal inkább abból kell elméletileg kiindulnunk, hogy a pedagógiai, politikai és tudományos vitákban előforduló sokféle ideológiai koncepciót visszacsatoljuk osztályhoz kötött helyükhöz. A vázolt modellnek többek között arra is alkalmasnak kell lennie, hogy az ifjúságkoncepciók társadalmi helyét is³ meghatározza.

Az ifjúságkoncepciók kimondva vagy kimondatlanul valamilyen pártállást hordoznak magukban. Az immanens pártosság nemcsak az ifjúságra vonatkozó mindennapi koncepciókra vonatkozik, hanem a tudományos kutató- és elméleti programokra is.⁴

³ Emlékeztetnénk, hogy az ifjúság „társadalmi helye” fogalom már a '20-as években a bernfeldi ifjúság-elméleti programpontjaihoz tartozott.

⁴ Ha igaznak vehetjük ezt a megállapítást, akkor legyen szabad visszautalnom saját ifjúságkutatói elméleti és empirikus tevékenységemre. Kiindulópontként az a tudás és tudományszociológiai kérdésfeltevés kínálkozik, mely a '20-as években Mannheimmel kezdődött és Bourdieu kultúra-szociológiájában napjaink legzsensziálisabb követőjére talált.

5. ábra

Az ifjúsági habitus a rendelkezésre álló tőkevolumen szerint

A közéleti vitákat arról, hogy az ifjúság életének melyek a kultúra által elfogadott, és melyek az elítélt formái, hogy az ifjúság mely aspektusai képezzék a vita fő tárgyát, hogy milyen feladatok jutnak osztályrészul a jelenben és a jövőben az ifjúkornak – röviden: az *ifjúság körüli aktuális vitákat* különböző megnyilvánulásaikban –, *társadalmi térben folyó és az osztályokhoz kötött pozícióharcokként kell értelmeznünk. Az ifjúságkonceptiók az osztályhoz kötött reprodukciós stratégiák és ifjúsági habitusok ideológiai közvetítői.* A mindenkori társadalmakban a társadalmi térben elfoglalt helynek megfelelő ifjúság-fogalom tartozik, ami eszközül szolgál az eszmék, a propagandák, a kulturális harc, a szociális disztingciók stb. önpropagandájához. Ugyanolyan jelentőségűek az ifjúságról alkotott pozitív képek, mint a negatívak. A 6. ábrán összeállítottunk egy válogatást az osztályokra vonatkozó ifjúságkonceptiókból, amelyek közvetlenül összekapcsolhatók a hat társadalmi erőter domináns habitus- és reprodukciós jelenségével.

A hatmezős sémára vetett rövid pillantás elégséges ahhoz, hogy világossá váljanak a kulturális és gazdasági osztályfrakciók különböző ideológiai produktivitásai. *Az ifjúságkonceptiók fejlődése elsősorban a társadalmi tér helyeihez csatlakozik, ahol a kulturális tőkének van túlsúlya* – mégpedig relatíve is és abszolúte is. Ennek megvannak az indokai. A reprodukciós problémák elemzése megmutatta, hogy a kulturális osztályfrakciók bizonyos módon az ifjúság általános és független fogalmára vannak utalva. A kulturális tőke áthagyományozása időigényes, feltételezi az ifjú személyiség egyéni teljesítményét is, és egy független intézményes térben zajlik le. Következésképpen a kulturális osztályfrakciók terében olyan ifjúságkonceptiók helyezkednek el, amelyek az ifjúkor általánosítására és meghosszabbítására törekuszenek, ahol az ifjúkoron a relatív ifjúság-autonómia helyét értik.

A kulturális osztályfrakciók a specifikus reprodukciós problémáik megoldásában jobban rá vannak utalva az új generációkra, mint a másik osztályfrakció. Az offenzív „ideológiapolitika” szolgál arra, hogy ellensúlyozza azokat a hátrányokat, amelyek az anyagi eszközök relatív kisebb birtoklásából adódnak. *A kulturális osztályfrakciók terében keletkeztek – és keletkeznek – az „ifjúságmitosz” különböző variánsai,* vagyis az ifjabb generációnak mint a gyógyító elvárások hordozójának ideológiai tematizálásai.⁵ Ez világossá válik, ha arra gondolunk, hogy a kulturális frakciók esetében az osztályhierarchia minden lépcsőfokán mindig felbukkan a „szegény unokaöcs”, aki egy történelmileg későbbi időpontban nő fel a gazdasági nemzetség régebbi ágaihoz. Ez egyaránt érvényes a polgári értelmiségre (ellentétben a gazdasági burzsoáziával), a kispolgári értelmiségre [(= „új középréteg”) ellentétben a gazdasági kispolgársággal] és a bérből élőkre (ellentétben a régi paraszti és kézműves réteggel). A kulturális frakciók – mint újszülöttek – a mindenkori osztálylépcsőfokon sokasodva fáradoznak a társadalmi érvényesülésért és a szociális felemelkedésért. Az ifjúság-mitosz ideológiai fegyverként és utópikus reményként funkcionál: a frakció rendkívüli erejére hivatkozik a társadalmi konfliktusokban és jelt ad az eljövendőknek.

⁵ Az évszázad első évtizedeinek ifjúság-mitoszához vesd össze Koebner-Janztromler (1985) gyűjteményes kötetét.

TŐKEVOLUMEN +			
<p>KULTURÁLIS TŐKE +</p> <p>GAZDASÁGI TŐKE –</p>	<p>A. polgári értelmiség</p> <ul style="list-style-type: none"> – pszichoszociális moratórium – identitásválság – posztadoleszcencia – posztmateriális értékek – posztkonvencionális erkölcs – kultúrpubertás – átmeneti szakasz – marginális státusz 	<p>B. burzsoázia</p> <ul style="list-style-type: none"> – aranyifjúság – diákélet 	<p>GAZDASÁGI TŐKE +</p> <p>KULTURÁLIS TŐKE –</p>
	<p>C. kispolgári értelmiség</p> <ul style="list-style-type: none"> – tanuló-szerep és tanulói pályafutás – fejlődési feladatok elvégzése – ifjúságvédelmi feladat – kultúrpubertás – átmeneti szakasz – marginális státusz 	<p>D. kispolgárság</p> <ul style="list-style-type: none"> – szakmai pályafutás – tanuló- és vándorévek – ifjúsági szokások (legények, falusi ifjúság) 	
	<p>E. tőkeszegény bérből élők</p> <ul style="list-style-type: none"> – fogyasztói ifjúsági kultúra – rajongó kultúra – ifjúsági szubkultúra 	<p>F. tőkeszegény önállók</p> <ul style="list-style-type: none"> – az ifjúság mint a szolgálat és a tanulás ideje 	
TŐKEVOLUMEN –			

6. ábra

Az ifjúság mint osztályspecifikus ifjúságkonceptió

A kulturális frakció három osztályszerkezetű lépcsőfoka különböző ösztönzési irányokat indikál, ami az egyes ifjúság-koncepciók ideológiai offenzíva-erejét is befolyásolja.

– *A polgári értelmiség ifjúságfogalma azáltal tűnik ki, hogy az ifjúság társadalompolitikai tartalma kibővül.* Ezek az irányok a következők:

a) Az ifjú generáció tevékenysége szükséges hozzájárulás a társadalmi változáshoz és a politikai nyilvánossághoz. Az ifjúság legitimálódik a társadalmi mozgalmakhoz, a politikai nyilvánosság megújításához, az értékváltozáshoz, a társadalmi jövőhöz történő hozzájárulás tekintetében.

b) Az ifjúkor ontogenetikusan kikerülhetetlen fejlődési szakasz. Mind a magasabb rendű morális tudat elérése szempontjából (Kohlberg és követői szerint a posztkonvencionális morál foka), mind a posztmodern személyiségstruktúra fejlődése szempontjából (Erikson és követői szerint kibővített identitás-modell) jelentőséggel bír.

c) Az áthagyományozott ifjúkori szakaszt ki kell bővíteni egy kulturálisan értékes utószakasz kedvéért (Keniston és követői szerint posztadoleszcencia). Az ifjúság élet-történeti kihatású kialakítása az előző koncepcióhoz kapcsolódik. A posztadoleszcencia olyan moratórium számára nyújt teret, amely a társadalmi részvételt és a személyes továbbfejlődést teszi lehetővé.

– *A kispolgári értelmiség ifjúságfelfogása a képzési pályafutás köré koncentrálódik.* Ez a csoport az adolescencia iskoláztatása mellett élenjáróként kardoskodik. Az ifjúságról alkotott elképzelésnek itt olyan variációjával állunk szemben, amely a cselekvési kompetencia fokozatos megszerzését, a társadalmi fejlődési feladatok elsajátítását, az ifjúkor képzési intézményekkel való – pályafutásszerű – lefedését tartja fontosnak. A fiatalkori moratórium-felfogás a kötelesség ethoszára és a belső világ aszkézisére is kiterjed. A kispolgári ifjúságfelfogás az ifjúkor pedagógiai ideológiájának alapját képezi.

– *A bérből élő fiatalok expanziós ereje az ötvenes évek óta a kulturális ipar növekvő szektorával való koalíció eredménye* (Zinnecker 1986). Ezen a helyen a fiatalokról olyan elképzelések alakultak ki, hogy a szabadidő és a fogyasztás révén tudnak megszabadulni szociális származási háttérük kötöttségeitől. A bérből élő fiatalokról alkotott koncepciók az ifjúsági kultúra fogyasztóivá lett életformái: a sport, a zene vagy a motorizáció rajongóinak kultúrája vagy az itt gyökerező szubkulturák expresszív agresszivitása körül forognak.*

Mindhárom ifjúságkoncepció, tehát az, amelyik az ifjúságot politikai, kulturális moratóriumként vagy az, amelyik képzési pályafutásként, valamint az, amelyik fogyasztói ifjúsági kultúráként, illetve szubkulturális stílusként interpretálja, előretörően van. Ez már abból is következik, hogy a kulturális frakcióhoz tartozó csoportok súlya statisztikailag növekszik a gazdasági frakcióhoz tartozó foglalkozási csoportok-

* Magától értetődik, hogy ennek az ifjúságértelmezésnek az akadémikus teoretizálása a polgári és kispolgári értelmiség tagjainak képviselőletében következett be.

kal szemben (lásd 1. ábra). Ennek az ifjúsági koncepciónak a vonzereje túlmutat az eredeti miliőn, döntő hatással van a gazdasági frakciók felnőtt képviselőire, akik az ifjúsági kultúra meghatározott divatjától várják az aktuális reprodukciós problémák megoldását.

A kulturális osztályfrakciókból – és ott különösen az értelmiségtől – kiinduló reprodukciós módok társadalmi expanziója hatással van az ifjúság tudományos értelmezésére. Így például megfigyelhető, hogy a fejlődépszichológia történetében mennyire elavult az ifjúkori fejlődés biológiai tényezőire való hivatkozás. A fejlődépszichológia első generációjának (Bühler Ch., Hetzer H., Freud A. és mások) a századforduló után még nem volt gyanús, sőt magától értetődő volt, hogy az ifjúkor fejlődépszichológiájára vonatkozó nézeteiket – mint pl. a nemi érést vagy a testi növekedést – biológiai folyamatokra vezetik vissza. Legutóbb Spranger szellemtudományi alapon álló ifjúságpszichológiája kérdőjelezte meg az ifjúsági életszakasz kvázi természettudományos szemléletmódját. A huszadik század folyamán a művészek, írók, társadalomtudományal foglalkozó kutatók egy olyan szociálisan és kulturálisan megalapozott ifjúságfogalmat alakítottak ki, amely végül a hetvenes években a tradicionálisan természettudományi orientációjú akadémiai fejlődépszichológiát a társadalmi, illetve a kulturális megközelítés irányába ösztökélte. Azóta az ifjúkort nem az éréstől *függő* serdülési változások vagy biológiailag determinált fejlődési szakaszok szerint csoportosítják, hanem helyette az ifjúkori cselekvés külvilági vonatkozásai, a szociokulturális fejlődési feladatokkal való megbirkózást elősegítő mintakövetési stratégiák és egyéb hasonlók szerint. *A biológiai helyett a szociokulturális felfogás tudományos paradigmaváltása a kulturális osztályfrakciók ifjúságideológiáinak előretörését tükrözi vissza.* Az ifjúságot személyes tevékenységként és kulturális értékként értelmező ifjúságkoncepciókkal szembenállnak azok az ifjúságfelfogások, amelyek az ifjúságtól az egyéni és társadalmi teljesítés kötelezettségét várják el. A természettudományi szemléletmód szerint az ifjúság társadalmi és kulturális fejlődésében a biológiai és orvosi nevelésnek kell meghatározó szerepet játszania. A huszadik században a természettudományos szemlélet háttérbe szorítása következett be, amely azt eredményezte, hogy a gazdasági osztályfrakciók elvesztették azt az ideológiai bázist, amelynek segítségével azelőtt legitimálatni tudták az ifjúságról alkotott naturisztikus felfogásukat, melynek alapját a testi fejlődés, a biológiai megalapozottság képezte.

4. URALKODÓ IFJÚSÁGKONCEPCIÓK, TRADICIONÁLIS ÉS AKTUÁLIS HARCIFRONTOK

Az eredeti osztályokra vonatkozó ifjúságfogalmak szociokulturális expanziójának megértéséhez közelebről szemügyre kell vennünk a hegemon vagy legitim kultúra kérdését. Ebben és a következő fejezetben ezt az aspektust is bevonjuk elméleti érve-

lésünkbe. Abból a tényből indulunk ki, hogy a kulturális jelenségek a társadalmi térben két kategóriára bomlanak: a legitim, illetve a nem legitim (legitimált) kultúra jelenségeire. Ezzel Bourdieu fogalompárját követjük. Szerinte létezik egy uralkodó kultúra – amely egyenlő az uralkodó osztály kultúrájával –, és ez elhatárolódik azon kulturális kifejező formáktól, amelyek nem dicsekedhetnek ilyen megtisztelő címmel. Ez utóbbiakat általában tömeg, népi vagy mindennapi kultúrának szokták nevezni. A hivatalos magaskultúrát elsősorban a polgári értelmiség, a gazdasági burzsoázia és a kispolgári intelligencia képviseli – a megnevezésnek ezt a sorrendjét egyben rangsornak is tekinthetjük (A, B, C mezők a társadalmi térben). Ezen a vonalon túl az uralom alatt álló társadalmi csoportok kultúrája található (D, E, F mezők). A két kultúrafogalom közötti választóvonalat ne mereven vagy statikusan fogjuk fel, hanem mint egy harci zónát, amelynek a határai történelmileg változók, azaz mozgásban vannak. Bourdieu maga még a képbe iktat egy ütközőzónát, amelyet a (kulturális) kispolgárság (kispolgári értelmiség) számára szeretne fenntartani. Ez a félig legitimált kultúra zónája, egy olyan kultúráé, amely azon fáradozik, hogy hivatalos kultúraként fogadtassa el magát.⁷ Jelen tanulmányunkban csak a felső rétegek hegemon kultúrája és az alsóbb rétegek uralom alatt álló kultúrája közötti ellentét vizsgálatára szorítkozunk.⁸

Ebből a szemszögből vizsgáljuk az osztályspecifikus ifjúság-ideológiák kérdését. Az ifjúság meghatározása körüli aktuális harci pozíciókat ennek megfelelően a hegemóniális viták részeként kell értelmeznünk. A Margit-kérdésről van tehát szó: *melyik, ezzel az életszakasszal foglalkozó felfogás vívja ki magának azt a jogot, hogy – a fennálló életpályanormák keretén belül – a legitim kultúra meghatározójának tekintse?*

A tömegkommunikációs eszközök és a tudomány e vitában stratégiai állásponton van. A hegemon kultúra melletti pártossága kétszeresen, formailag és tartalmilag egyaránt motivált, hiszen mindkettő a legitim kultúra előállítójának és közvetítőjének számít. Az ifjúsággal kapcsolatos tömegkommunikációs és tudományos vitákon belül mindig döntő az, hogy mit tekintenek az ifjúság legitim fogalmának, melyik változatot zárják ki mint illegitimet.

Eközben szó sem lehet akár a fő vonalak meghatározásáról (A kommerciális ifjúsági kultúrában való részvétel egy moratórium legitim formájának számít-e?), akár az aktuális mellékkérdések (Vajon a házfoglalások, a kábítószér-élvezet vagy a horror-videózás legitim tevékenységi szférák és kulturális stílusok-e az ifjúkor szakaszában?). *A tömegkommunikáció és a tudomány előállítói* azonban tartalmi szempontból is pártosak. Többségükben azoknak az ifjúság-ideológiáknak prófétái – *alkalmanként kritikusai* –, amelyek megfelelnek saját osztályukhoz való tartozásuknak. Tehát a polgári és kispolgári értelmi

⁷ Paradigmaként szerepeljen itt a fényképezés „illegitim művészete”, melynek a legtöbb híve a kispolgári értelmiség köréből származik. (Bourdieu 1965, 83)

⁸ Ismeretes, hogy a kulturális hegemonia fogalmát Gramsci és követői vonták be a vitába. Véleményem szerint itt egy olyan fogalomról van szó, mely kompatibilis Bourdieu legitim „illegitim kultúra” fogalompárjával.

ség reprodukciós stratégiáit és ifjúsághabitusát propagálják. Az újságírók és az ifjúságkutatók hasonlóan természetből fakad pártossága magyarázza, hogy miért olyan nehéz az ifjúság különböző osztályspecifikus koncepcióinak objektív elemzése.

Az az osztályfrakció, amely jelenleg – mind ebben, mind más vonatkozásban – a legnagyobb mértékben és a legsikeresebben érvényre juttatja hegemon álláspontját, kétségtelenül a polgári értelmiség. Arra az ifjúságképre, amelyet már a 18. században a forradalom előtti polgárság kidolgozott (Hornstein 1965; Rang 1959), négy alapvető elem jellemző. Ez fogalmazódik meg a felvilágosult ifjúságfogalom aktuális változataiban is: *ifjúság mint kulturális érték, ifjúság mint személyiségfejlődés összekapcsolódva egy produktív válsággal, ifjúság mint moratórium, ifjúság mint egy félautonóm pedagógiai terület része* (Zinnecker 1985).

Az ifjúságpolgári „magasfogalmának” hegemoniális igénye hagyomány. Az ifjúság felvilágosult fogalma kezdetből fogva általános érvénnyel bír, noha kezdetben, a 18. században inkább csak utópia, a polgári uralmi igények legitimálását szolgálja mint újszerű koncepció az ifjúság társadalmi reprodukciójának kifejezésére. Ebből az ideológiai véleményből a 20. század második felében egyre inkább történelmi valóság lett. A nagypolgári ifjúságfelfogás e négy elemével egyetemben fokozatosan érvényre jut a társadalmi tér más társadalmi csoportjainál is. Ebben a folyamatban jelentős szerepet játszik a nyugat-európai társadalmak fogyasztáscentrikus, teljesítményelvű kapitalizmusba való átalakulása.

A nagypolgári ifjúságfogalom eredeti társadalmi téren túli kiterjedésének történelmi folyamata egyébként azt is jelenti, hogy olyan elméletekkel keveredik, amelyek a társadalmi tér más mezőiből erednek. *Jelenleg a kulturális osztályfrakciókon belül domináló három ifjúságkonceptió szociokulturális amalgamizálódási folyamatának lehetünk szemtanúi.* A moratórium polgári fogalmának elemei és a képzési folyamatról vallott kispolgári elképzelés szintetizálódik az – alulról jövő – ifjúsági kulturális vívmányok bevonása mellett. Világítsuk ezt meg egy példával: amíg általános az a vélemény, hogy az adolescencia fő jellemzője minden társadalmi csoportban az, hogy iskolai karriert kell befutni (Hurrelmann–Rosewitz–Wolf 1985), a szigorú instrumentalizmus normája fellazul, ami az ilyen ifjúsági karrierrel tradicionális módon kapcsolódik össze. Következésképpen az iskolába – felsőfokú iskolába – kerülés az ifjúsági moratórium kiterjedésével párosul, illetve gazdagodik (Fuchs–Zinnecker 1985). A pedagógia tudománya az azonos korúak társadalmának szociokulturális kibontakozási terepet biztosít, a kiterjesztett iskolai és képzési időn belül tolerálja az egyéni válságokat és kitérőket, a képzéssel megszerezhető címek értékének csökkenését lazítja a karrier célorientáltsága stb. Az az adalék, amivel a bérből élő fiatalok koncepciója hozzájárult az aktuális szintézishez, különösen megmutatkozik a belső aszkézis fellazulásában, amely mind a polgári, mind a kispolgári ifjúsági morálhoz hozzátartozott.

A '70-es és a '80-as évek uralkodó ifjúságfogalmához hedonisztikus elemek tartoznak. A testi örömmel kapcsolatos fogyasztás bizonyos szabadosságai mellett legyen szabad utalni arra, hogy az ellentétes neműek erotikája és szexualitása – amely éppen a legfelső polgári ifjúságfogalom tabuzónája volt – ma már a legitim ifjúságfogalom legismertebb részelemei közé tartozik (Fuchs 1985).

Az osztályvonatkozású ifjúságfogalmak összeolvadási folyamatával kapcsolatban nem szabad elfeledkeznünk az új disztinkciók ideológiai termelődésének ellentétes folyamatáról sem. A küzdőtér áttevődött az adolezcenciáról (a 15 és a 20 év közötti időszakról) az adolezcencia utáni életszakaszra (ez általában a harmadik évtizedben lokalizálódik).

Ilyen pl. a pártos elkötelezettség, amelyről legutóbb a tudósok és a publicisták között folyt a vita a „posztadoleszcencia mellett és ellen” címmel (Zinnecker 1981; Baethge és mások 1983; SINUS 1983; SINUS 1984; Hübner–Funk és mások 1983). Ez a polémia megérdemelte egy tudás- és tudományszociológiai elemzést, amelyre itt nem nyílik lehetőség. Egy azonban kézenfekvő: a polgári értelmiség egyes képviselői az ifjúság utáni életkorban – ugyanakkor még a felnőtt társadalomba való beilleszkedés előtt – egy újszerű morális értékmérőt keresnek. Ha ez sikerül, akkor a *posztadoleszcencia utóda lehetne az ifjúság elveszett „magas fogalmának”* (pl. „kultúrpubertás” – a „primitív pubertás” kontrasztjaként), *mint ahogyan erre legutóbb Roth hívta fel a figyelmet* (Roth 1960). Ez előrevetíti a küzdőtér új, egyre hosszabb ifjúsági életszakaszra való áthelyeződését. A társadalmi reprodukció előnyös módozatainak érvényesüléséért és érvényre juttatásáért a társadalmi osztályok között folyó konkurenciaharc eléri az életkor harmadik évtizedét. Történelmileg a konkurencia kezdetét a gyermekkor kulturális értékeinek érvényre juttatása jelentette. Ebben az évszázadban tanúi lehetünk az ifjúság mint általános érvényű fejlődési periódus szakaszokra bomlásának. A társadalmi osztályok közötti, egyre élesedő konkurenciaharcból arra következtethetünk, hogy az elkövetkezendő évtizedekben a posztadoleszcencia kerül a kutatói érdeklődés középpontjába.

5. VONZÁS ÉS TASZÍTÁS AZ IFJÚSÁGI IDEOLÓGIÁK ERŐTERÉBEN

A társadalmi reprodukció általunk azonosított hat erőtere – ahogy ismételten láttuk – vonzások és taszítások sokféleségét kifejező feszültségtartományokkal azonosítható. A horizontális és a vertikális tengelyen hasonlóságokat, de poláris ellentéteket is találunk. Az ily módon rekonstruálható társadalmi ifjúsági erőterek komplexitása lehetővé teszi az ifjúság helyzetének és az ifjúsági ideológiáknak egy differenciált értelmezését.

Egy példa az elkerülendő reduktiókra: azok a tudományos elméletek, amelyek az ifjúság kulturális életstílusának leírására és értelmezésére vállalkoznak, rendszerint csak az „ellenkultúrák” és „szubkultúrák” kettősségére korlátozzák figyelmüket. Az előbbiek a polgári ifjúság (a polgári értelmiség erőtere) underground kifejezőmódjára, az utóbbiak a munkásfiatalok tollából (a tőkeszegény béralkalmazottak erőtere) kiinduló expresszív stílusokra koncentrálnak. Az angolszász szubkultúra-kutatók köréből származó munkák az osztályspecifikus ifjúságterek ilyen lehatárolásának prominens példái (többek között Brake 1981; Clarke 1976).

A szemlélet beszűkítésének jogossága abban áll, hogy ifjúsági-kulturális szempontból a legproduktívabb ifjúsági terekről van szó. Ráadásul a polgári intelligencia és a tőkeszegény béralkalmazottak társadalmi erőterei egymással ellentétes stílusok és kulturális ifjúságkonceptciók hordozói. A lehetséges bipolaritások egyikére való koncentráció az elemzést, a stíluspólusokat az egyik erőteréből a másikba helyezheti át.

A látszólag poláris stílusok kulturális ekvivalenciájának nem sejtett példája felszínre hozza a B mező (gazdasági burzsoázia) és az E mező (bérből élők) ifjúsági erőtereinek szembeállítását. Mindkettőre az ifjúsági élet kulturálisan méltányolt hedonizmusa jellemző. Ide tartozik az idővel való pazarló bánásmód, a demonstratív hanyatlás, a fogyasztási javak iránti mértéktelen odaadás, az egocentrikus-manierista önmegjelenítés, a társadalmi szabályok önkényes áthágása (ifjúsági szokások cserélődése). Egyikben az aranyifjak, a másikban az expresszív csoportstílusok mintáit követik. A társadalmi erőterek minden különbözősége ellenére – rejtve ugyan – találunk közöttük közös vonásokat. Mindkét csoportban kevésbé fejlődött ki a standard és a kényszer arra, hogy az ifjúság szakaszában kulturálisan tartalmas személyiség alakuljon ki. Ezzel egyidejűleg rendelkezésre állnak a fiatalok számára eszközök és utak (különösen anyagi források) ahhoz, hogy egy időre megszabaduljanak a származási környezet társadalmi kontrolljától, kulturálisan önálló életet éljenek és a fiatalságon korán „túladjanak”. Meg kell jegyeznünk, hogy az ifjúság hedonisztikus felfogásának mindkét koncepciója annyiban került ideológiai legitimációs nyomás alá, amennyiben a kulturális személyiség érték- és életkarrier-felfogása egyre inkább átterjedt az összes osztálycsoportra.

A plurális társadalmi életterek modellje szempontjából egy másik érdemleges alkalmazási területet is érintenünk kell röviden, az ifjúság *osztályspecifikus ellenségképét*. Bizonyos mértékig az ifjúság negatív-képei a pozitív uralkodó elképzelések kiiktathatatlan tükörképeihez tartoznak. Így például a *negatív-képeket az életrizikók osztályspecifikus tematizálásaként* értelmezhetjük. Az ifjúság mint bűnözők gyülekezete olyan árnyékkép, amely a bérből élők alsó rétegének maskulin ifjúságképehez kapcsolódik. Ebben az a rizikó jut érvényre, hogy az átmeneti részvétel a szabályokat megszegő erőszakos csoportkultúrákban tartós kriminalizálódáshoz és megbélyegződéshez vezethet. Egy rémkép, amely a polgári és kispolgári értelmiség körében nyomon követi a meghosszabbodott ifjúkor koncepcióját, az ifjúsági gettóknak, az „ifjúsági termelőerők leköltésének” (Liebel 1976) elképzelése, amelyből szükségszerűen következik a gondolat e korcsoportnak a munkafolyamatból való kirekesztésével kapcsolatban. Ebben a torzképpen nyíltan fogalmazódik meg az az aggodalom, hogy az ifjúság ellenkultúra-kísérletei vagy intézményeken kívüli társadalmi mozgalmi magukban hordozzák a fiatalok hatalomnélküliségének kollektív megtapasztalását, a fiatalok politikai marginalizálódásának veszélyét. Ebből a második negatív-képből a *saját, osztályfrakción belüli önkritika világosan kirajzolódik*. Az önkritikával szemben áll az *osztályidegen ifjúságkép* *össztársadalmi szidalmazásának elterjedt gyakorlata*, amin az ifjúsággal kapcsolatos viták harcias jellege miatt nem csodálkozhatunk. Az ilyen kirekesztő jellegű harcokat példázzák a hegemon felső rétegek körében folyó viták az ifjúság legitim fogalma körül.

A két uralkodó tőkés frakció ifjúságkonceptiója – vagyis a polgári értelmisége az egyik oldalon és a gazdasági burzsoáziáé a másik oldalon – korlátok közé szorítottan ugyan, de éles konfliktusban és heves konkurenciaharcban áll egymással. A kölcsönös kritikában visszatükröződik a két osztályfrakció specifikus társadalmi helyzete és a társadalmi reprodukció mindenkori domináns módja. A kulturális tőke képviselői a „szegény unokaöcs” helyzetében vannak, akik felett uralmat gyakorolnak a gazdag rokonok. A másik frakcióhoz való viszonyára ezért egy bizonyos titkos gyűlölet nyomja rá a bélyegét. A kulturális tőke képviselői az anyagi eszközök korlátozott voltát bizonyos kulturális aszkézissel próbálják kompenzálni. A felszines „hedonizmussal” és „anyagiasággal” a „posztmateriális értékeket” és a finoman cizellált individualizmust állítják szembe. Eközben – hogy aláhúzzák tőketulajdonuk magasabb legitimitását – a kulturális „magasformákra”; művészetekben, irodalomban gyökerező magas életstílusra támaszkodnak. *A kulturális frakció ifjúságfogalma ennek specifikus kulturális értékeit hozza felszínre, és a gazdasági frakció értékei kritikájának implicit feladatát teljesíti.* A két uralkodó osztályfrakció közötti kompetenciaharcban az ifjúságnak is szerep jut. *Kimutatható, hogy a polgári értelmiségiek frakciója a gazdasági tőkével szembeni bírálatát és konkurenciahelyzetét az ifjúságra ruházza.*

A kulturális tőke társadalmi térségében kiemelkedő helyet foglalnak el az alternatív ifjúsági társadalmak. A gazdasági profit uralmával az instrumentális racionális, az inhumánus terjeszkedő-társadalommal, a technológiai hiszékenységgel, a környezetrombolással szemben az alternatívok tiltakozó újromantikus mozgalmanak hordozói. *Az alternatívok kulturális habitusa a kulturális osztályfrakció bizonyos életpraktikáinak tükröképe.* Az alternatív fiatalok azt demonstrálják, hogy a kulturális képességek felhasználása újításokra vagy szociokulturálisan jelentős találmányokra (például az együttélés újszerű formáira) vezet az egyéni hétköznapiakban – méghozzá a gazdasági burzsoázia cselekvési vezérelveinek felhasználásával. A szempontok: az alternatív önmegértés lehetővé teszi a tényszerűen meglévő nincstelenség kulturális idealizálását és önstilizálását – ha szembeállítjuk a gazdasági forrásokat, mindenképpen vissza kell utalnunk a gazdasági burzsoáziára és annak ifjúságára. Az alternatív életstílus premisszái és ideái között a korlátozott tőkeforrások szempontjából az ifjúkor szakaszát élethosszig ki lehet terjeszteni. Az anyagiak hiánya nem kényszerű szegénységnek tűnik, hanem az aszkétikus életvezetés kulturálisan-politikailag motivált és ezért legitimált vállalásának. Az alternatív életvezetés feltételei között a felső rétegek ifjúsági habitusára jellemző idő- és anyagi pazarlás különleges kulturális adománnyá válik. Az alternatív kultúrák fiataljainak van idejük és kedvük ahhoz, hogy lakókörnyezetüket, táplálkozási és öltözködési javaikat önmaguk állítsák elő vagy pedig – kedvük szerint – a bolhapiacra és más kedvező alkalmakkor szerezzék be. Alapvető meggyőződésükhöz tartozik továbbá, hogy gondosan ügyelnek a társadalmi kapcsolatok alakulására, és mindent egybevetve kényelmes, lehetőleg kevés szabálynak alávetett életet éljenek. Félreismerhetetlenül érvényre jut az időpocsékolás társadalmilag megkülönböztetett eszköze, amely az uralkodó felső rétegekre jellemző. Ez itt egyéb-

ként nem a provokatív és konzum-intenzív henyélés alakjában jelenik meg – mint pl. a gazdasági-polgári aranyifjak „jeunesse dorée” ideálképében –, hanem kulturális újjításként. Az idő pazarlása az alternatív fiataloknál nem a nemdolgozást jelenti. Sokkal inkább a mindennapi kultúra sajátkező megteremtéséhez való ragaszkodás időluxusa rejtőzik mögötte, amivel megkerülik a fogyasztási javak pénzt és időt megtakarító tömegméretű előállítását.

A két osztályfrakció ifjúságkoncepciójának konkurenciája különböző helyeken bukkan fel. Így a fiatalokkal kapcsolatos politikai tömegkommunikációs vitákat lényegében a kulturális és gazdasági tőke stíluspolaritása határozza meg. Az egyik oldalon állnak a polgári értelmiség képviselői, akik az ifjúság kulturális magasformáját igyekeznek legitimálni: az ifjúság tere mélyen benyúlik a harmadik évtizedbe és programadóan nyitva áll a pszichológiai és a szociokulturális kísérletek előtt. Az ifjúságot mint az új kulturális értékek hordozóját a politikai kultúra innovatív alkotórészének tekintik. A másik oldalon a burzsoá frakció minden ifjúságfogalom kulturális és politikai uralmi igényeinek érvelő elutasítására törekszik. Náluk az érvek középpontjában a kérdéses ifjúságkoncepció által keltett erőszakos cselekedetek, a gondolkodás radikalizmusa, a társadalmi problémák termelése áll. Összességében az a tendencia a jellemző, hogy a polgári értelmiség ifjúságfogalmát és ifjúság-reálisát kiáltás ki bűnbaknak a társadalom számos problémájáért és bajáért (Rüther–Plum 1983).

Azonban a művelődési és oktatási intézményeken belül is beleütközünk a két frakció egymásnak ellentmondó, poláris ifjúságkoncepciójába. Az egyetemi szakképzési kultúrák például mindig valamelyik ifjúságfogalomhoz igazodnak a kettő közül. A humán és művelődéstudományi szakok az ifjúság polgári magasfogalmát ápolják. Ezeknek a diszciplínáknak a kultúrája inkább a személyiség kibontakoztatására, a szociokulturális moratóriumra stb. fekteti a hangsúlyt. A másik oldalon az olyan szakképzésnél, mint a jogi, közgazdasági, természettudományi vagy mérnöki tanulmányoknál inkább az ifjúság képzettségcentrikus fogalma uralkodik.

A két uralkodó osztályfrakció ifjúságfelfogásának különleges harctere a hivatalos ifjúságpolitika. A politikai-adminisztratív rendszer a gazdasági frakciók pozíciójának irányába hajlik. Az ifjúságot elsősorban mint a társadalom „ellátási problémáját” kezelik; a minisztériumokban olyan tervekben vitáznak és részben olyanokat valósítanak meg, amelyek az ifjúság kifutási idejét adagolják az oktatási és képző intézményekben, tehát az ifjúságnak a harmadik évtizedbe való meghosszabbításán munkálkodnak. A másik oldalon a hivatalos ifjúságpolitika bizonyos mértékben annak a nyomásnak van kitéve, hogy az ifjúságot politikai tényezőnek ismerjék el és társadalmi mozgások innovatív potenciáljaként vegyék számításba. Megfelelő kezdeményezéseket találunk a parlamenti nyilvánosság egyes részeiben, ifjúsági kérdések tudományos politikai tanácsadói között, akik gyakran a polgári értelmiség ifjúságfelfogását képviselik (például az aktuális szakképzési ifjúság szavazati arányáról, a szövetségi kormány két utóbbi ifjúsági beszámolója feletti viták vagy némely politikai közvéleményt formáló ifjúsági közvélemény-kutatás szövege).

Történelmi szemszögből tekintve a gazdasági tőkefrakció tradicionális ifjúság-felfogása félreismerhetetlenül visszavonulóban van. Ez nemcsak azzal függ össze, hogy az ifjúságnak mint értéknek az ideológiai koncepciója itt kevésbé kidolgozott. A mélyebben fekvő ok az, hogy ezen az osztályfrakció számára is növekvő jelentőséggel bír a kulturális tőke megszerzése. Ez azt jelenti, hogy a gazdasági burzsoázia reprodukciós stratégiái évtizedek óta átalakulási folyamatban vannak. Szükségszerű következménye ennek, hogy az ifjúságnál ebben a társadalmi létben is nagyobb jelentőséget kap a kultúrpolgári koncepció és az életpálya szerepének fontossága.

6. EGYÉNI OPCIÓS LEHETŐSÉGEK A HELYZETIDEGEN IFJÚSÁGKONCEPCIÓK SZÁMÁRA

Egy olyan ifjúságelmélet, amelyik ezt az életszakaszt az osztályspecifikus reprodukció részének tekinti, kötelességének tartja, hogy alaposan foglalkozzon a nyugat-európai osztálytársadalmakban megmutatkozó legújabb fejlődési tendenciákkal. A korrekt megítélés az, hogy a „szubkulturálisan színezett osztályidentitások” növekvő mértékben feloldódnak és az „osztályhelyzetek tradíciótlanná válnak” (Beck 1983), nem áll elentétben az ebben a dolgozatban felállított modellel, ugyanúgy be kell vonnunk érvelési menetünkbe az ebben jelzett strukturális változást is. Ennek a feladatnak igyekszik eleget tenni – amennyire a rövid terjedelem ezt lehetővé teszi – a dolgozat záró része.

Az osztályspecifikus szociokulturális milió eróziós folyamatából nem vonhatunk le elhamarkodott végkövetkeztetéseket az osztálytársadalomnak mint egésznek továbbélésével kapcsolatban. Az osztálytársadalom és az ifjúság ennek az osztálytársadalomnak a részeként, továbbél. Ami viszont változik – döntően és a közeli jövőben –, azok a feltételek és formák, amelyek közepette az osztálytársadalom alapstrukturái reprodukálódnak a generációk egymásutániségében, és ennek következtében megváltoznak az ifjúság feltételei és formái.

A társadalmi helyzetek reprodukciója bizonyos mértékben ideológiailag bonyolultabbá és élettörténetileg dinamikusabbá vált. Amin áll vagy bukik ez az egész reprodukció, az egyének személyisége. A társadalmi reprodukció formájának „individualizációja” azt jelenti, hogy az osztályhelyzet minden egyes egyénben a habitusban és az életstílusban mutatkozik meg. Bemutattuk, hogy ezt mennyire és milyen módon határozza meg a fiatalok mai helyzete. Az egyik oldalon konstatálhatjuk a fiatalság életkori szakaszának felértékelődését – mind a társadalom, mind az egyéni élet vonatkozásában. A másik oldalon az uralkodó ifjúságkoncepciók a szituáció nyomása alatt újra csoportosulnak. A koncepciók, amelyek az ifjúságon egy hosszútávú és társadalmilag biztosított individuális fejlődési folyamatot értenek, helyesek. Ebben a kulturális tőkének mint a modern reprodukciós módok összességében egyénileg elsajátítható hatalmi forrásnak a növekvő jelentősége fejeződik ki.”⁹ Az ifjúság egészére hatnak továbbá a

tradicionális pszichoszociális miliók és a hagyományos helyi társadalmak felbomlása. Legyen szabad ezekből néhányat tézisszerűen felsorolni. Mindenféle osztályhelyzetű fiatalok „fogékonyabbak” a társadalmilag idegen ifjúságkoncepciók és idegen életstílusok személyes keresésében és elsajátításában. A származástól idegen társadalmi helyzetek ifjúságkoncepciói és életstílusai standardizáltak, a tömegkommunikációs eszközökön keresztül közvetített formában hozzáférhetővé váltak. Ideológiailag „tömegkommunikációs csomagokba” kötözve a fiatalok rendelkezésére állnak egyéni stílus-barkácsolásukhoz, újszerű én-konceptiók kísérleti átvételéhez. Az ifjúsági vándormozgalom a fiatalok különböző társadalmi terei között nem csak egyénileg zajlik le. Továbbá fentebb megismertünk példákat a helyzetidegen ifjúságfogalmak kollektív vándor- és asszimilációs folyamatából. Az ifjúságosztály-specifikus koncepcióknak és stílusainak nyilvános kiselőadásai és közreadása újszerű vitamódokat nyit az egyén jövőbeli osztályhelyzete fölött. Az ifjúsági kultúra és ifjúsági ideológia médiumaiban ma felszólítják a fiatalokat arra, hogy kívánts és nem kívánts, lehetséges és eltorlaszolt társadalmi helyeket anticiáljanak a felnőtt társadalom társadalmi terében. Ennek előfeltétele, hogy általánosan növekedjen az életkornak az a szakasza, amelyet mint fiatalok töltenek el. Így idő és lehetőség nyílik arra, hogy a társadalmi térben ilyen vagy olyan későbbi pozíciót kísérletképpen kipróbáljanak, és esetleg ismét revidálják azokat egy társadalmi-kulturális moratórium szellemében. Ez rejtve történik, „gyanútlanul” az ifjúság kulturális életstílusainak eszközével, amelynek az osztálytársadalom stílusával és habitusával való összefüggése nem látható meg közvetlenül. Az ifjúsági kultúra relatív autonómiája itt ugyanolyan szerepet játszik, mint az oktatási intézmények viszonylagos függetlensége. Mindkét esetben a participációra való szabad lehetőség legitimálja ezeknek az intézményeknek a rejtett jelentőségét az osztály-specifikus habitus reprodukciója számára – amelynek a megalapozása már jóval előbb, már a gyermek családi környezetében megtörténik. Csak ha ezt az előtörténetet is számításba vesszük, akkor lepleződik le egy szívesen elhallgatott különbség: az, amelyik osztály-specifikus kiinduló helyzetet kölcsönöz a társadalomidegen ifjúságkonceptiókból és ifjúságstílusokból, és mint a sajátot adaptálja azokat. A képzési folya-

⁹ Az ifjúság és az ifjúság általi társadalmi reprodukció teoretikus elemzéséhez a jövőben figyelembe kellene venni a társadalmi hatalom további forrásait is, N. Elias és iskolájának a hatalomnak hagyományban jelentkező plurális, szintetizált fogalmához hasonlóan. Kézenfekvő a gazdasági, társadalmi és a kulturális tőke triászát „biológiaiakra” (fizikai) és „pszichológiai” tőkével bővíteni. Ez utóbbi a reprodukció individualizált módozatának elemzéséhez és felbecsléséhez lenne fontos. A tőkefogalom inflációjának elkerülése érdekében ebben a tanulmányban ettől eltekintettünk.

¹⁰ Hasonlóan differenciálni kell a társadalomidegen életstílusok nemzetközi transzferjénél – ez a dimenzió világméretű. Még a teddy-boyok, diszkó-rajongók, a skinheadek vagy punkok ma (szinte) egyformán öltözve és szinte ugyanolyan zenei ízléssel benépesítik London, Berlin, Varsó, Budapest utcáit és tereit, a legkülönbözőbbek lehetnek az ilyen ifjúsági kulturális részvétel osztály-specifikus kiindulási alapjai és funkciói az osztályhelyzet jövőbeli társadalmi reprodukciója szempontjából.

mat differenciálódása és meghosszabbodása, valamint az ifjúsági kulturális karriernek hasonló fejlődési tendenciái között strukturális összefüggés ismerhető fel. Mindkét esetben megmutatkozik, hogy áttevődött, és az is, hogy milyen módon tevődött át az osztálytársadalom társadalmi reprodukciója az ifjúság életszakaszába (és hamarosan: a posztdoleszcenbe). E két, a mindennapi cselekvési gyakorlatban éppenséggel egymást akadályozó, ellentétesnek tűnő karrier összjátékában bensővé válik a társadalmi, kulturális (és pszichológiai) tőke, amely az utat mutatja a társadalmi téren belüli eljövendő helyezkedéshez. Az osztályhierarchia ódiúmat mégiscsak magán viselő képzési pályafutásnál még jobban gyanútlanak mutatkozik ideológiailag az ifjúság kulturális stílus-képződménye. Annál alkalmasabb arra, hogy az illetékesek háta mögött teljesítse megfelelő feladatát.

Fordította: Klement Ildikó